

Dwór Jana Tschammera w Dolnym Ustroniu w świetle inwentarza pośmiertnego z 1689 roku

Wacław Gojniczek

Uniwersytet Śląski w Katowicach

W krajobrazie górnośląskim aż do połowy XVIII wieku znajdowały się zamki, pałace i dwory otoczone zabudowaniami gospodarczymi. Właścicielami tych wiejskich rezydencji była z reguły szlachta, stan społeczny bardzo wówczas wpływowy, ale nieliczny. Pod koniec XVI wieku stanowił około 2% mieszkańców Śląska. Liczniejszą grupę stanowiła szlachta w części górnośląskiej, ale przez to ich włości były mniejsze. Wśród rodziny na tym obszarze dominowały rodziny słowiańskie, o śląskim rodowodzie¹. Wgląd w stan posiadania szlachty na Górnym Śląsku, będący swego rodzaju podsumowaniem rozmiarów własności ziemskiej pod koniec rządów Habsburgów nad całym Śląskiem, a więc przed 1740 rokiem, daje kataster karoliński, czyli spis podatku szacunkowego². Od końca wojny trzydziestoletniej słabła ich siła gospodarcza, coraz

■ 1 P. Maťa, *Der Adel Böhmens und Schlesiens in der Frühen Neuzeit in vergleichender und beziehungs-geschichtlicher Perspektive*, [w:] *Adel in Schlesien, Bd. 1. (Herrschaft – Kultur – Selbstdarstellung)*, Hg. J. Harasimowicz, M. Weber, München 2010 [Schriften des Bundesinstituts für Kultur und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa 36], s. 223–262.

2 Dzisiaj spuścizna aktowa katastru karolińskiego jest mocno zdekompletowana. W Ziemskim Archiwum w Opawie [Zemský archiv Opava, dalej: ZAO] znajduje się zespół Karoliński katastr slezský składający się z 155 jednostek, natomiast wrocławska część zespołu w Archiwum Państwowym we Wrocławiu Kataster Karoliński liczy 194 j.a. W 2006 roku w Opawie został wydany inwentarz idealny śląskiego katastru karolińskiego przez Irenę Korbelařovą (*Karoliński katastr slezský. Soupis*,

aktywniejsi stawali się chłopci, niektórzy pozbyli się zależności feudalnej. Ostateczny kres dominacji szlachty przyniosły wojny śląskie w połowie XVIII wieku. Większość posesjonatów utraciła majątki, a w 2. połowie tego stulecia sytuacja uległa kolejnej zmianie, na Górnym Śląsku zaczęły przeważać szlachta i wielkie rody arystokratyczne przybyłe w ramach kolonizacji fryderycjańskiej, najczęściej z Niemiec. Wraz z tymi zmianami zniknęły dotychczasowe domy szlachty, często drewniane dwory.

Wiedza na temat górnośląskich siedzib szlacheckich jest powierzchowna. Nie dysponujemy pełnym katalogiem zamków, pałaców i dworów. Również skromna jest liczba publikacji poświęconych życiu codziennemu szlachty na Śląsku w czasach wczesnonowożytnych³. Sytuacja ta wynika przede wszystkim z niewielkiej liczby zainteresowanych podejmujących takie tematy oraz rozproszenia źródeł archiwalnych lub wręcz ich zniszczenia w ciągu minionych wieków. Pomimo istotnych problemów, badania nad tym zagadnieniem można prowadzić w oparciu o zachowane do dzisiaj archiwalia. W niniejszym opracowaniu wykorzystano właśnie jeden z typów dokumentacji, idealny wręcz do studiów nad życiem codziennym m.in. szlachty górnośląskiej. Tym niedocenionym dotąd źródłem w polskich badaniach nad społeczeństwem górnośląskim są inwentarze pośmiertne, dokumenty, które od połowy lat 70. XX wieku są intensywnie eksploatowane przez uczonych europejskich i amerykańskich oraz polskich – w badaniach nad Rzeczpospolitą⁴. Jedynie spod pióra historyków czeskich zajmujących się Śląskiem ukazało się kilka opracowań wykorzy-

Opava 2006), w którym zestawiono oba zespoły z Wrocławia i Opawy oraz pojedyncze księgi umieszczone w innych zespołach. Edycja – *Karolínský katastr slezský*, ed. J. Brzobohatý, S. Drkal, t. 2, Praha 1973 – daje wgląd w stan posiadania szlachty z księstw: cieszyńskiego, opawskiego, karniowskiego, nyskiego i kilku wolnych państw stanowych, w tym wodzisławskiego. Szerzej na temat katastru: K. Orzechowski, *Katastry śląskiego podatku szacunkowego (1527–1740)*, Wrocław 1992 [Acta Universitatis Wratislaviensis 1506, Prawo 224]; M. Kysil, *Kataster karoliński – nieznany zespół do dziejów społeczno-gospodarczych w zasobie Archiwum Państwowego we Wrocławiu*, „Archeion” 2012, t. 113, s. 191–202.

3 Literaturę dotyczącą opisywanego zagadnienia zawiera: K. Lambrecht, *Auswahlbibliographie zur Geschichte und Kultur des Adels in Schlesien*, [w:] *Adel in Schlesien*, Bd. 2 (*Forschungsperspektive – Quellenkunde – Bibliographie*), Hg. J. Bahlcke, W. Mrozowicz [i in.], München 2010 [Schriften des Bundesinstituts für Kultur und Geschichte der Deutschen im östlichen Europa 37], s. 471–771.

4 H. Mannheims, K. Roth, *Nachlaßverzeichnisse. Internationale Bibliographie*, Münster 1984.

stujących w dociekaniach właśnie tego typu dokumenty⁵. W niniejszym opracowaniu poddano analizie inwentarz pośmiertny z końca XVII wieku drobnego szlachcica żyjącego w księstwie cieszyńskim i uzupełniono jego edycją.

Niewątpliwie w archiwach i bibliotekach znajduje się duża liczba tego typu dokumentów, dotąd pozostających poza obiegiem naukowym. Obecnie za najstarszy szlachecki inwentarz pośmiertny z obszaru księstwa cieszyńskiego należy uznać dokument Wacława Skrbenského z Hrzisz-
tie z 1590 roku⁶. Najbardziej znany jest niepublikowany dotąd inwentarz Jerzego barona Sobka z Kornic (1649), ze względu na ujęty w nim duży księgozbiór i archiwalia, liczące łącznie 568 pozycji inwentarzowych. Biblioteka ta jest uznawana za jedną z większych na ówczesnym Śląsku⁷. Kolejny krótko opisany dokument powstał po tragicznym zgonie Joachima Marklowskiego z Żebraczy (1663)⁸. Ostatnio opublikowano omówienie inwentarza starosty ziemskiego księstwa cieszyńskiego Kaspra Borka barona z Tworkowa i Roztropic (1667)⁹, zaś pierwszym inwentarzem, który stał się przedmiotem edycji był dokument Anny Borkowej baronowej z Tworkowa

■ 5 R. Jež, *Inventář pozůstalosti Václava Skrbenského z Hříště a na Šenově z roku 1590*, „Sborník Státního okresního archivu Frýdek-Místek” 2007, 8, s. 28–44; P. Mašitová, *František Albrecht Skrbenský Hříště z pohledu pozůstalostního inventáře (každodennost na zámku v Petříkovech na konci 17. století)*, „Historie/Historica”, 2008, č. 15, s. 155–165; idem, *Sonda do každodennosti barokního kavalíra (Pozůstalostní inventář Jiřího Štefana, hraběte z Vrbna a Bruntálu)*, „Sborník bruntálského muzea” 2003, s. 191–203.

6 Archiwum Państwowe w Katowicach Oddział w Cieszynie [dalej: APK/C], Komora Cieszyńska [dalej: KC], sygn. 78, f. 12–16 [nowa f. 18–22], 166–167 [nowa f. 272–273]; zob. edycja: R. Jež, *Inventář pozůstalosti...*

7 Moravský zemský archiv v Brně, G 11 Sbíрка rukopisů Františkova musea, inv. č. 387, sygn. 379. W zbiorach Książnicy Cieszyńskiej przechowywany jest uwieryczelony odpis z 1657 roku fragmentu inwentarza Sobka obejmujący księgozbiór i archiwalia (Zbiory Leopolda Jana Szersznika, sygn. DD IX 43); omówienie: K. Szelong, *Podróże edukacyjne szlachty cieszyńskiej (do końca XVII w.)*. *Motywy, kierunki, konsekwencje*, [w:] *Książka – biblioteka – szkoła w kulturze Śląska Cieszyńskiego*, red. J. Spyra, Cieszyn 2001, s. 77–78; J. Spyra, *Historiografia a tożsamość regionalna w czasach nowożytnych na przykładzie Śląska Cieszyńskiego w okresie od XVI do początków XX wieku*, Częstochowa 2015, s. 91–93.

8 Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie, Rękopis sygn. 1067; F. Popiołek, *Grodziec Śląski i jego właściciele*, „Ziemia” 1937, nr 7/8, s. 171–172.

9 D. Pindur, *Soupis pozůstalosti po zesnulém Kašparu Borkovi z Tworkova a Roztropic, zemském hejtmanovi těšínského knížectví*, [w:] *Země a její pán. Struktury vlády a její projevy na území Rakouského Slezska do konce první světové války*, red. I. Matejko-Peterka, Opava 2014 [Slezsko: Lidé a země V], s. 404–405 (nr artefaktu B 4–51).

i Roztropic z Goczalkowskich z Goczałkowic (1655)¹⁰. Podstawą źródłową dla niniejszej publikacji są testament Jana starszego Tschammera z Iskrzyczyna z 1689 roku oraz inwentarz pośmiertny tegoż również z 1689 roku. Oba dokumenty przechowywane są w zasobie Biblioteki i Archiwum im. R.B. Tschammera w Cieszynie¹¹.

Inwentarze pośmiertne były jednymi z ważniejszych dokumentów spisanych w związku z procedurą prawnego podziału spadku. Na Śląsku w epoce wczesnonowożytnej, podobnie jak w krajach sąsiednich, dziedziczenie następowało na podstawie testamentu lub beztestamentowo. Dziedziczenie testamentowe, początkowo mniej popularne, zyskiwało na znaczeniu wraz ze stopniowo postępującą indywidualizacją prywatnej własności. Proces ten na Górnym Śląsku trwał od końca XV do końca następnego stulecia. Początkowo objął szlachtę i mieszczan, a od XVII wieku chłopów. W 1565 roku sejmik ziemski księstwa opolsko-raciborskiego uchwalił, że chłopci bez zgody zwierzchności nie mogli spisywać testamentów¹². Źródła prawa odnoszące się do szlachty czy mieszczan regulowały także zasady postępowania przy spisaniu testamentu, jak również jego przechowywaniu oraz procedurze następującej po śmierci testatora¹³. Dla szlachty górnośląskiej takimi źródłami stały się partykularne ordynacje ziemskie¹⁴. Ordynacja cieszyńska z 1573 roku zawiera cały rozdział *O testamentu a porucenstvi* wraz z 6 artykułami oraz wieloma kolejnymi artykułami w innych rozdziałach, związanymi z prawem spadkowym¹⁵. Podobne regulacje można odnaleźć w najstarszej górnośląskiej ordynacji opolsko-

■ 10 F. Popiołek, *Wędrynia. Jedna ze wsi Beskidzkich w pow. cieszyńskim. Jej dzieje i źródła historyczne z Archiwum zamkowego w Cieszynie (ze szkicem sytuacyjnym i 6 ilustracjami)*, Katowice 1938 [Fontes V], s. 44–57.

11 Biblioteka i Archiwum im B.R. Tschammera w Cieszynie [dalej: BiAT], Archiwum Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Cieszynie [dalej: APEAC], sygn. 206, b.p.

12 BiAT, Zbiór rękopisów, sygn. 19859 (Compendium Vssech Sniemowych Zawrzenj Knížetstwj Oppolskeho a Rattiborskeho), s. 2.

13 K. Sójka-Zielińska, *Historia prawa*, wyd. 15, Warszawa 2015, s. 109–112.

14 M. Ptak, *Śląskie ordynacje ziemskie*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1979, z. 1, s. 17–35.

15 Ordynacja ziemska księstwa cieszyńskiego była dwukrotnie przedmiotem edycji: *Zemské zřízení Těšínského knížectví z konce 16. století*. Edice, ed. E. Šefčík, Český Těšín 2001 [Studie o Těšínku 17]; *Ordynacja ziemska cieszyńska. Zbiór praw i porządków ziemskich księstwa cieszyńskiego. Zrzyzeni Zemské knížectwi tiessynskeho*, wyd. I. Panic, Cieszyn 2001 [Acta Historica Silesiae Superioris 8].

-raciborskiej z 1562 roku¹⁶. Wedle postanowień ordynacji cieszyńskiej testament należało spisać na pergaminie lub papierze, a pod treścią swoje podpisy oraz odciski pieczęci mieli złożyć świadkowie w liczbie sześciu osób¹⁷. Po śmierci testatora następowało publiczne otwarcie testamentu przez złamanie pieczęci. W księstwie cieszyńskim w czasach piastowskich do 1653 roku książę wraz ze składem sędziowskim sądu ziemskiego, a po tej dacie urząd ziemski, czyli rejencja, podległy staroście ziemskiemu, wyznaczały komisję najczęściej dwuosobową spośród asesorów sądu ziemskiego, której zadaniem było spisanie inwentarza pośmiertnego, aby ustalić masę spadkową oraz aktywa i pasywa. Ten fakt również regulowały wcześniej wymienione ordynacje. W cieszyńskiej tę informację przynosi art. 3 w rozdziale o *sirotcich*¹⁸. Dokumenty te powstawały w interesie spadkobierców – wdów, sierot, bliższych i dalszych krewnych – oraz wierzycieli i powinny zawierać wszystkie ruchomości zinwentaryzowane w domu zmarłego przez ustanowioną komisję. Początkowo praktyka była następująca: komisja spisywała wszystkie przedmioty znajdujące się w kolejnych pomieszczeniach. W XVII wieku pod wpływem czeskiego miejskiego prawa Krystiana Koldina spisy zestawiano według z góry ustalonych grup rzeczowych: najpierw dom zmarłego, skrzynie z ubraniami, naczynia cynowe, warsztat pracy (sprzęty rolnicze lub rzemieślnicze), biblioteka, archiwum itd., na końcu zaś zamieszczano wykaz długów i innych zobowiązań. Spisany inwentarz był podstawą do przeprowadzenia postępowania spadkowego¹⁹.

■ 16 *Statut ziemski księstw opolskiego i raciborskiego i innych ziem do nich należących*, oprac. i wyd. O. Kniejski, R. Sękowski, Opole 2012; zob. też edycję faksymilia: *Zrzyzeny Zemske Knyzietstwy Oppolskeho a Ratiborzského, y ginych Kraguw k nim przislussegiczych*, [wyd. O. Kniejski, R. Sękowski], Opole 2012.

17 *Zemské zřízení Těšínského knížectví...*, s. 74–75.

18 *Ibidem*, s. 75–76.

19 J. Pešek, *Pozůstalostní inventáře jako pramen poznání každodenního života*, „Opera historia” 1991, sv. 1, s. 30–42; V. Bůžek, *Adelige und bürgerliche Nachlassinventare des 16. und 17. Jahrhunderts in der böhmischen Ländern*, [w:] *Quellenkunde der Habsburgermonarchie (16.–18. Jahrhundert). Ein exemplarisches Handbuch*, Hg. J. Pauser, M. Scheutz, T. Winkelbauer, Wien – München 2004 [Mittelungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung, Ergänzungsband 44], s. 468–476; A. Holasová, *Poznámky k problematice studia inventářů raněnovověkých šlechtických sídel jako jednoho z pramenů poznání kultury společnosti*, „Theatrum historiae. Sborník prací Katedry historických věd Fakulty filozofické Univerzity Pardubice” 2007, sv. 2, s. 109–122; R. Lipovskí, P. Popelka, *Pozůstalostní spisy v městském a venkovském prostředí v 18.–19. století*, [w:] *Prameny k hospodářským a sociálním dějinám novověku*, red. M. Myška, A. Zářícký [i in.], Ostrava 2010, s. 126–149.

Tschammerowie z Iskrzyczyna stanowili jedną z linii rozrodzonej na obszarze Śląska rodziny Tschammerów, których protoplastami byli średniowieczni Samborowice, herbu Rogala. Górnośląskiej linii piszącej się z Iskrzyczyna dał początek Franciszek, który w 1453 roku nabył wieś Iskrzyczyn w księstwie cieszyńskim. Familia ta żyła głównie na terenie księstwa cieszyńskiego, wodziślawskiego oraz pszczyńskiego państwa stanowego, krótko na Morawach oraz w księstwie opolsko-raciborskim. Tschammerowie z Iskrzyczyna właściwie nigdy nie odegrali większej roli w dziejach Śląska, pozostali drobną, jednowioskową szlachtą. Wyjątkiem był przypadek Mikołaja Tschammera zwanego Iskrzyckim, bardzo bogatego i wpływowego szlachcica żyjącego na Podolu w Rzeczypospolitej w 1. połowie XVI wieku. Na Górnym Śląsku Tschammerowie przetrwali po mieczu aż do 1878 roku, kiedy zmarł ostatni z nich. Najbardziej znanym przedstawicielem rodziny był Bogumił Rudolf Tschammer (†1787), adwokat ziemski w księstwie cieszyńskim oraz kasjer zboru ewangelickiego w Cieszynie, który zapisem testamentowym przekazał zborowi swój księgozbiór oraz fundusze na jego pomnażanie. Ponadto z jego archiwum zapewne pochodzą cenne dokumenty dotyczące rodziny, w tym i inwentarz pośmiertny będący przedmiotem niniejszej analizy²⁰.

Jan Tschammer był synem Jerzego Tschammera (†1636), pana na Nierodzimiu i Dolnym Ustroniu oraz jego drugiej żony Elżbiety Ozorowskiej z Petrowicz (†po 1647). Po uzyskaniu pełnoletności początkowo gospodarował na ojcowskim Nierodzimiu, ponieważ 16 lipca 1653 roku, jako posejsonata piszący się z tej wsi, czuwał przy trumnie ostatniej księżnej cieszyńskiej²¹. Nie wiadomo, kiedy zbył Nierodzim. Pewne jest, że w 1655 roku Jan otrzymał potwierdzenie posiadania dóbr dolnoustrońskich i prawo pobierania kamienia w górskich kamieniołomach, a więc jego rezydencją stał się Dolny Ustroń. W 1664 roku starosta ziemski Jan Borek z Roztropic potwierdził przebieg granic majątku, które wyznaczył po śmierci jego ojca Jan młodszy Kisielowski z Kisielowa. W 7. dekadzie XVII wieku stopniowo powiększał swoje włości. W 1666 roku uzyskał prawo własności do folwarku w Dobce oraz odkupił dolną część Kisielowa sąsiadującego

■ 20 W. Gojniczek, *Tschammerowie z Iskrzyczyna w drugiej połowie XV i w XVI wieku*, „Familia Silesiae” 1997, t. 2, s. 5–23; idem, *Manufaktura drogą do odzyskania pozycji społecznej. Przypadek Johanna Gottlieba Tschammera z Iskrzyczyna*, [w:] *Šlechtic podnikatelem podnikatel šlechticem. Šlechta a podnikání v českých zemích v 18.–19. století*, red. J. Brňovják, A. Zářický, Ostrava 2008 [Nobilitas in Historia Moderna 1], s. 253–260.

21 Österreichische Nationalbibliothek Wien, Handschriften, Series Nova, sygn. Cod. Ser. n. 29176, b.p.

Be gmeno Dnate a ne rozdilne Tragicz amon
 Za Jan Tsammer Iskrzyczyna, nasolnim usko
 ni Urazu gic a walek anesalo, zymota kdsse
 To natomto domnie, a ktrigic diki me mile
 wozg kds nemagicze, pro gicg kopsse, za dy
 wonosti me forucspiti o Patrze, w dswan
 malicze posustalosti me gisti porriadnost
 wizenati. Protos gal ney stategi pole
 obyczege a zmanu dzsi zeni zemstego kuzet
 sruu trisinskego. Prawy wosetigacich byti
 mielo, a moglo. Dobro wolnie z dobrym kuzem,
 stem onym to zeni m awykonawam,
 Przednie w drolino mne Pan buch wossemohu
 czy podle wule swe Dnate sers kstani mien
 ztoho di dncho a miserneho koretu porwolali
 wozu. Takda dustry sruu Panu zezisy kystu
 klasteli memi ktem mne kermi dnu dnataw
 wozu kuzi waczol, w rucze geho ney smetogstg
 do klatostrowi Nedestego wwoziet w ywotengich
 wozu me poruczim tulo waktwe kuzne ze ze
 me wosste, zase Arzes kuzem kuzem podle mo
 znosti, a wozu ztoho kazu y msta bez mlticich na
 kladuro, a zaradur wochowanu do zemle
 maderze wosstej nasz poruczuj
 Ja moczne wozu wosste poruczam kuz wozu gic
 a maderzej kuzi kuzi Panu kuzem kuzem
 kuzem. Na Ofrowie Pana Mikolasse kuzem
 kuzem. Na kuzem kuzem. Pana kuzem kuzem

Jan Sam

Ryc. 1. Testament Jana starszego Tsammera z Iskrzyczyna na Dolnym Ustroniu z 25 lutego 1689 roku

Źródło: BiAT, APEAC, sygn. 206, b.p. [s. 1]

z Dolnym Ustroniem od Anny Skoczowskiej z domu Jaworskiej z Jaworza za 3800 złotych. Prawdopodobnie po śmierci Jana Lubowskiego z Lubowic (†1676) w 1677 roku wykupił spadek na Kisielowie od Ewy Penerowej z domu Skoczowskiej z Kojkowic. Zapewne w tym samym roku nabył kolejną część wymienionej miejscowości od swoich synów, Jana młodszego (Jana Jerzego) i Henryka młodszego, za kwotę 120 złotych. Wykupił ponadto część majątku Goczalkowskiego z Goczalkowic, co pozwoliło mu skupić w rękach prawie całą wieś Kisielów. Pod koniec lat 80. XVII wieku długi ciężące na hipotece Kisielowa w wysokości 2800 talarów spowodowały, że po śmierci najstarszego syna, Jana Jerzego, w 1689 roku odstąpił ten majątek zięciowi Joachimowi Marklowskiemu z Żebraczy. W 1687 roku sprzedał karczmę ustroniąską z zabudowaniami gospodarczymi i przylegającym doń polem za 20 talarów, którą kupił chłop Michna Lopatik²².

Testament spisany 25 lutego 1689 roku we dworze w Dolnym Ustroniu znany jest dzisiaj jedynie z brudnopisu wykonanego najpewniej ręką testatora. Dowiadujemy się z niego, że był ojcem dwanaściorga dzieci: Jana Jerzego, Waclawa, Fryderyka, Ernesta, Henryka (nazywanego Hynkiem lub Jindrlichem), Adama, Anny Marii, Zuzanny, Elżbiety, Ewy, Ludmiły i Doroty²³. W dokumencie nie pojawia się jego żona, zapewne wówczas już nie żyła. Dysponujemy jedynie lakoniczną wzmianką o Elżbiecie Dorocie Skoczowskiej z Kojkowic, zamężnej Tschammerowej, z 1678 roku, która otrzymała od Anny Mitmajerowej z Błogocic rodzonej Wilczkówny z Dobrej Ziemi, jej służącą Ewę Zbiel²⁴. Wydaje się, iż ze względu na brak innej koicji można tę hipotezę uznać za możliwą. Prawnymi opiekunami nieletnich dzieci zostali: Kaspar Gurecki z Kornic na Otrębowie, Mikołaj Jaworski z Jaworza na Kostkowicach i jego starsi synowie Henryk i Waclaw, pan na Górnej Suchej. W ostatniej woli Tschammer szczegółowo wylicza, w jaki sposób należy podzielić nieruchomości, i rozlicza wszystkie swoje zobowiązania oraz kwoty jemu należne. Należy zwrócić uwagę na istotny fakt, że Jan Tschammer był protestantem i dla tak liczного potomstwa utrzymywał na swoim dworze ewangelickiego nauczyciela²⁵. Ostatnia informacja o Janie pochodzi z 18 kwietnia 1689 roku, kiedy odebrał kolejną

■ 22 W. Gojniczek, *Feudalni panowie Ustronia i okolic*, [w:] *Ustroń 1305–2005*, red. I. Panic, t. 1 (*Ustroń 1305–1945*), Ustroń 2005, s. 123–152.

23 BiAT, APEAC, sygn. 206; zob. też: ZAO, Josef Zukał, inv. č. 206, s. 291–292; ten odpis także w: ibidem, Josef Nirtl, inv. č. 54 (karton 7a).

24 APK/C, KC, sygn. 1889 (akta Simoradza).

25 K. Radda, *Materialien zur Geschichte des Protestantismus im Herzogthums Teschen*, „XII Jahresbericht des Staats-Realschule in Teschen” 1884/5, s. 17; H. Patzelt, *Geschichte evangelische Kirche in Österreichische Schlesien*, Dülmen 1989 [Schriften der Stiftung Haus Oberschlesien 5], s. 37.

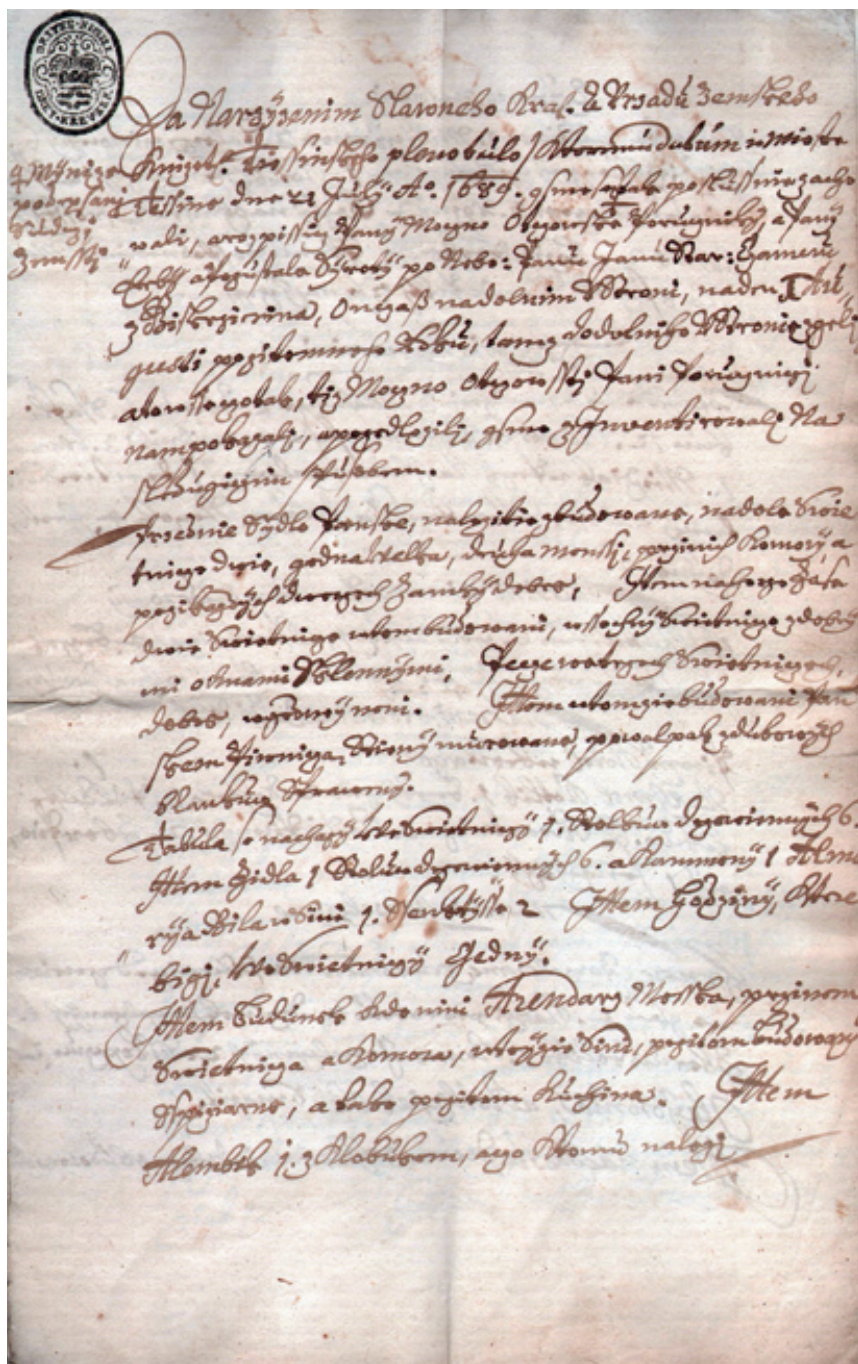
ratę za sprzedaną karczmę. Jan Tschammer zmarł w wieku około 60 lat między 18 kwietnia a 21 lipca 1689 roku, kiedy urząd ziemski rozpatrywał sprawę spadkową. W dostępnych źródłach nie pojawia się informacja, gdzie został pochowany. W około 3 lata po jego śmierci, z powodów religijnych, w miejsce aresztowanego ewangelickiego opiekuna małoletnich dzieci, decyzją władz państwowych próbowano wyznaczyć opiekuna katolickiego²⁶.

Inwentarz pośmiertny Jana Tschammera

Wcześniej miało miejsce inne ważne wydarzenie. 2 sierpnia 1689 roku zakończyła inwentaryzację majątku zmarłego Jana Tschammera komisja powołana przez urząd ziemski w Cieszynie w składzie: Waclaw Lhotski z Lhoty oraz Jan Jerzy Logau ze Starej Wsi. Obaj szlachcice pełnili wówczas funkcję asesorów sądu ziemskiego księstwa cieszyńskiego. Najpewniej towarzyszył im sekretarz czeski urzędu ziemskiego w Cieszynie, któremu powierzono prace kancelaryjne. W latach 1682–1695 urząd ten dzierżył Szymon Tadeusz Zima²⁷. Z dokumentu wynika, że członkowie komisji spędzili w Dolnym Ustroniu dwa dni. W tym czasie rodzinę zmarłego reprezentowali opiekunowie sierot. Inwentarz spisano w języku czeskim na 10 niepaginowanych stronach o wymiarach 20,5 x 32,5 cm, całość tworzy poszyt zszyty jedwabnym sznurem. Na ostatniej stronie znajdują się dwie pieczęcie sygnetowe członków komisji. Z dokumentu nie wynika, ile egzemplarzy inwentarza spisano. Przynosi on najpierw informacje na temat okoliczności opracowania spisu, po czym rozpoczyna się relacja komisarzy. Zawartość dokumentu można podzielić na kilka części: dom i jego wyposażenie, gospodarstwo rolne, archiwum i biblioteka. Zamyka go informacja o miejscu i dacie spisania oraz pieczęcie i podpisy wspomnianych dwóch szlachciców.

■ 26 K. Michejda, *Dzieje kościoła ewangelickiego w Księstwie Cieszyńskim*, Cieszyn 1909, s. 79.

27 APK/C, KC, sygn. 265, s. 522; ZAO, Královský úřad Opava, inv. č. 253, b.p. (pismo Lukrecji Magdaleny Angelkowej z 27.10.1701).

Ryc. 2. Inwentarz pośmiertny Jana Tschammera z Iskrzyczyna na Dolnym Ustroniu z 2 sierpnia 1689 roku

Źródło: BiAT, APEAC, sygn. 206, b.p. [s. 1]

Dwór i jego wyposażenie w świetle inwentarza

W świetle inwentarza rezydencja Jana Tschammera składała się z dworu, przy którym zlokalizowany był drugi budynek, być może chodzi o lamus, zapewne przeznaczony dla służby, zawierający kuchnię i spiżarnię. Budynki gospodarcze obejmowały dwie stodoły, masztarnię i oborę z chlewnią oraz cztery klatki przeznaczone na drób. Dokument najpierw przynosi opis rezydencji Tschammera, którą określano terminem *panske sidlo*: dwór był budynkiem piętrowym, podpiwniczonym, z całą pewnością murowanym, sufity wykonano z belek dębowych. Na parterze znajdowały się dwa pomieszczenia nazywane *swietniczami*, jedno większe, drugie mniejsze, a przy nich komory, czyli niewielkie izby mieszkalne. Do pomieszczeń wchodziło się przez solidne drzwi z dobrymi zamkami. Na piętrze były też dwie *swietnicze* ze szklanymi oknami. W trzech *swietniczach* znajdowały się piece. Inwentarz dostarcza również wiedzy na temat mebli znajdujących się we dworze. Stół określany mianem *tabula* znajdował się w jednej ze *swietnicz*. W pomieszczeniach było sześć krzeseł, jeden zydeł, dwa bufety zwane *szenktyszami*, sześć stołów drewnianych i jeden kamienny. Ponadto na wyposażeniu była jedna szafa nazwana *almarya* *bila*, którą ulokowano w sieni. W *swietniczy* większej na parterze umieszczono też zegar bijący. W budynku sąsiadującym z dworem znajdowała się jedna *swietnicza*, komora oraz korytarz (w dokumencie sień), a także spiżarnia i kuchnia. W tym budynku przechowywano alembik, czyli urządzenie do domowego wyrobu gorzałki. Tschammer dysponował ponadto niedużym browarem wydzierżawionym Żydowi, w którym produkowano piwo sprzedawane chłopom. Działalność ta była przyczyną konfliktu z władzami Cieszyna, posiadającymi przywilej jednej mili, a więc monopol na sprzedaż piwa w okolicznych wsiach, w tym i w Ustroniu. Sytuacja ta doprowadziła do sporu sądowego pomiędzy wspomnianymi stronami²⁸.

We dworze znajdowało się wiele drobnych kuchennych naczyń drewnianych i mosiężnych, Tschammer posiadał również broń. Jego „arsenał” składał się z dwóch strzelb z zamkiem kołowym, ponadto miał półhakownicę także z zamkiem kołowym, dwa kordy, stary pałasz i halabardę.

■ 28 Na temat konfliktu Cieszyna ze szlachtą na tle wyszynku piwa: F. Popiołek, *Studia z dziejów Śląska Cieszyńskiego*, Katowice 1958, s. 193–196.

Gospodarstwo

Kolejna część dokumentu przynosi informacje na temat gospodarstwa rolnego. W chlewniach i stajniach trzymano: 3 konie i 3 źrebięta, 13 krów mlecznych i 5 jałówek, 7 wołów wraz z młodymi, 15 świń i 7 prosiąt, 38 owiec oraz drób: kury, kaczki i gęsi. Ponadto na terenie majątku rozlokowano 5 pszczelich pasiek. W trzech stawach, z których jeden był większy, hodowało szczupaki. Dalej wyliczono, ile ziarna przechowywano w stodole, ile wysiano wiosną, a ile na jesień. Na polach uprawiano pszenicę, owies, żyto, proso, kaszę gryczaną, a z warzyw najwięcej: grochu, kapusty i marchewki. Do prac polowych wykorzystywano różne sprzęty: pług, brony, kosę, motykę, widły, siekierę i inne narzędzia rolnicze. Z ziarna produkowano oprócz mąki również sółd: jęczmienny, pszeniczny i pszeniczny z prosem. Do transportu płodów rolnych wykorzystywano wóz drabiniasty, zaś właściciele korzystali z kolasy. Na wyposażeniu znajdowała się również piła tartaczna. W posiadaniu Tschammera był także żelazny koziół, czyli najpewniej dyby, do wyznaczania kar krnąbrnym poddanym.

Archiwum i biblioteka

Prawie połowę inwentarza zajmuje ewidencja dokumentów składających się na archiwum rodzinne Jana Tschammera. Fakt, że ta część spuścizny jest tak drobiazgowo wyszczególniona w inwentarzu, świadczy o roli dokumentu w życiu codziennym ówczesnych szlachciców, w tym także jednowioskowych²⁹. Ponadto jest dowodem na wysoki stopień upiśmienia tej warstwy społecznej. Archiwum pana dolnoustrońskiego nie miało starej metryki, obejmowało dokumentację powstałą w XVII wieku, od momentu, kiedy jego ojciec kupił majątek (1628). W archiwum znajdowała się zaledwie jedna jednostka odnosząca się do rodziny, która wcześniej siedziała na Ustroniu. Były to dokumenty dotyczące Stanisława Klocha z Kornic. Można domyślać się, że starsze przywileje tworzące archiwum Klochów mogły zostać przekazane właścicielom Górnego Ustronia. Nie wiadomo, gdzie było przechowywane archiwum Tschammera,

■ 29 R. Żerelik, „*Fida memoriae custos est scripta*”. O potrzebie tworzenia archiwów w średniowieczu, [w:] *Causa creandi. O pragmatyce źródła historycznego*, red. P. Wiszewski, S. Rosik, Wrocław 2005 [Acta Universitatis Wratislaviensis 2783, Historia 171], s. 627–644; idem, *Inwentaryzacja dokumentów w średniowiecznych archiwach śląskich*, Praha 2002 [Acta universitatis Carolinae – Philosophica et Historica 1–2, Z pomocných věd historických XVI], s. 47–54.

w inwentarzu pojawia się wzmianka, że kwity były schowane w dwóch szkatułach. W inwentarzu archiwum nazwano *Listowni pozustalost*, a całość ujęto w 42 punkty, z których kilka dokładnie rozpisano. Archiwum obejmowało zaledwie jeden dokument pergaminowy, dokumenty papierowe (kontrakty kupna-sprzedaży, umowy przedślubne, testamenty), 4 księgi (czynszów, gruntową, podatkową i kwitów) i 23 fascykuły, nazywane pakietami (*paquet*)³⁰, składające się z dokumentów i listów głównie w sprawie zobowiązań finansowych, podatków, sporów sądowych. Zawierało także korespondencję (ze starostą ziemskim, regentem kamery Habsburgów w księstwie cieszyńskim, proboszczem z Goleiszowa), ponadto w kolejnych dwóch fascykułach znajdowało się 7 rotulusów (zawierających zestawienie dokumentów dotyczących przebiegu granic majątku). Ostatni 42. punkt wykazu archiwaliów, dodany w tym miejscu omyłkowo, dotyczy srebrnych guzików, które testator przeznaczył dla trzech najmłodszych synów.

Ostatnie zestawienie obejmuje książki opisane lakonicznym tytułem lub raczej krótkim opisem zawartości. Było ich zaledwie kilka, głównie religijne (protestanckie) oraz prawnicze. Tych pierwszych było siedem: *Biblia Czeska*, *Postylla Polska*, *Postylla husycka*, *Wędrówki świętych*, *Jesus Syrach*, *Mala postylla sumarni*, *Cancional maly Czesky*, zaś drugich dwie: *processus judicarius* i *zrzyzeni zemske*, czyli ordynacja ziemską najpewniej księstwa cieszyńskiego. Druceczek ten ukazał się w 1574 i 1592 roku, ale możliwe jest, że w tym wypadku chodzi o jego rękopiśmienny odpis. Do wykazu książek dołączono księgę czynszów majątku dolnoustrońskiego, do której wpisano również umowę dzierżawy przez Żyda (*Czynss Buch*, *Czedula Nagemni ze Zidem*).

***

Do artykułu dołączono edycję inwentarza pośmiertnego Jana starszego Tschammera z 1689 roku przygotowanego zgodnie z zasadami zawartymi w instrukcji wydawniczej Kazimierza Lepszego dla źródeł nowożytnych³¹. Dokument oddano w transliteracji ze względu na liczne gwarowe śląskie wstawki do tekstu w języku czeskim, aby nie pozbawić źródła jego

■ 30 Fascykuły stanowiły jeden z podstawowych elementów systemu kancelaryjnego akt spraw, którego początki w księstwie cieszyńskim sięgają drugiej połowy XVI wieku: zob. W. Gojniczek, *Urzędy książęce i ziemskie w ustroju księstwa cieszyńskiego*, Katowice 2014, s. 103–105; na temat fascykułów również: W. Gojniczek, B. Kalinowska-Wójcik, *Dzieje i zasób archiwum parafii ewangelickiej w Cieszynie*, [w:] *Trzysta lat tolerancji na Śląsku Cieszyńskim. W trzystulecie założenia kościoła Jezusowego w Cieszynie*, red. R. Czyż, W. Gojniczek, D. Spratek, Cieszyn 2010, s. 537.

31 *Instrukcja wydawnicza dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku*, red. K. Lepszy, Wrocław 1953.

oryginalności. Pisarz wykorzystywał w nim skróty, głównie dla oznaczenia jednostek miar, które za każdym razem rozwiązano. Ponadto w dokumencie kilkakrotnie zastąpiono dużą literę „U” dużą „V”, sytuacja najczęściej miała miejsce w słowie *Ustron*, które bez zaznaczenia zmodernizowano.

Przykład siedziby szlacheckiej w Dolnym Ustroniu, na temat której dotąd nic nie napisano potwierdza, że zachowany inwentarz pośmiertny w dość precyzyjny sposób pozwala na jej rekonstrukcję, a nawet więcej, poznanie wnętrza, mebli i innych sprzętów. W świetle omówionego dokumentu Jan starszy Tschammer jawi się jako niezamożny posesjonata. Wyposażenie jego dworu było stosunkowo skromne, niewiele znajdowało się w nim elementów umeblowania, brakowało skrzyń, które w XVII wieku nadal spełniały rolę podstawowego mebla. W inwentarzu nie zarejestrowano ubrań, klejnotów, wspomniana została skromna biblioteka. Istniejące braki można spróbować wytłumaczyć podziałem części spadku pomiędzy najbliższych spadkobierców zanim we dworze w Dolnym Ustroniu pojawiła się komisja. Ponadto w dokumencie nie odnotowano zobowiązań finansowych spadkobiercy, ale można domyślać się, że spowodowane to było bardzo dokładnym ich wyliczeniem w testamencie. Inwentarz Tschammera przyniósł również uzupełniające wiadomości genealogiczne o dwóch nowych koiacjach oraz pozwolił na doprecyzowanie daty zgonu dolnoustrońskiego dziedzica.

Celem niniejszego artykułu było m.in. wykazanie na konkretnym przykładzie, że inwentarze pośmiertne są pierwszorzędnym źródłem do badań nad życiem codziennym i pozwalają cofnąć tego typu badania dla Górnego Śląska co najmniej do 2. połowy XVI wieku. Dostarczają także cennych informacji na temat szlacheckich rezydencji – zarówno tych wielkich, jak również małych. Wykorzystanie w badaniach większej liczby inwentarzy pośmiertnych szlachty górnośląskiej pozwoli na znaczne poszerzenie wiedzy na temat siedzib szlacheckich na Górnym Śląsku, ponadto da możliwość bardziej precyzyjnej oceny majątności stanu szlacheckiego.

Aneks

Inwentarz pośmiertny Jana Tschammera z Iskrzyczyna na Dolnym Ustroniu z 1689 roku – edycja

Dolny Ustroń, 2 sierpnia 1689 roku

Z polecenia Królewskiego Urzędu Ziemskiego księstwa cieszyńskiego w Cieszynie z dnia 21 lipca 1689 roku wyznaczeni asesorowie sądu ziemskiego Waclaw Lhotski z Lhoty i Jan Jerzy Logau ze Starej Wsi w dniach 1–2 sierpnia tegoż roku przeprowadzili inwentaryzację majątku ziemskiego w Dolnym Ustroniu zmarłego Jana Tschammera z Iskrzyczyna i spisali inwentarz.

Źródło: Biblioteka i Archiwum im. B.R. Tschammera w Cieszynie, Archiwum parafii ewangelicko-augsburskiej w Cieszynie, sygn. 206, b.p., dokument papierowy, j. czeski.

Za narzyzenim Slawneho Kralo[wskeho] etc. Urzadu Zemskeho Knizet[stwi] Tiessinskyho pleno[ti]tulo My nize podepsani Saudczj Zemsstj³² kteremu datum w Meste Tiessine dne 21 July A[nno] 1689 gsme se toho poslussnie zachowali, a respissicz Pany a mocno Otczowske Poruczniky, a Pany Erby a Pozustala Syroty po Nebo[ssstiku] Panu Janu star[ssimu] Czameru z Giskrziczina, on czaß na Dolnim Ustroni, na den 1 Augusti przitomneho Roku, tamz do dolniho Ustronie zgielej, a to wsseczo tak, tiz Mocno Otczowsstj Pani Poruczniczj nam pokazali, a przedlozilj gsme zinwentirowalj Nasledugiczim Spusobem.

Przednie Sydlo Panske, nalezitie zbudowane, na dole swietnicze dwie, gedna Welka, druha menssj, przy nich komory a przy kazdych dwerzych Zamky dobre, Ittem na horze zase dwie swietnicze w tom budowani, wssechny Swietnicze z dobrymi oknami Sklennymj. Pecze we trzech Swietniczych dobre, w gedney neni. Item w tom zie budowani Panskem Piwnicza, Stieny murowane, powal pak z dubowych blankuw spraweny.

Tabula se nachazy we Swietniczy 1. Stolkuw drzewiennych 6. Ittem Zidla 1. Stoluw drzewiennych 6, kamenny[ch], 1 Almarya Bila w Sini 1. Ssenktyssye³³ 2. Ittem Hodziny, ktere bigj we swietniczy gedny.

Ittem budunek kdo nini Arendarz Mosska³⁴, przy nem Swietnicza a Komora, w teyzie Sini, przy tom budowany Sspiziarno, a take przy tom kuchina. Ittem Alembek 1, z Klobuchom a czo k tomu nalezj.

■ 32 Pięć wcześniejszych wyrazów dodano na marginesie.

33 Szenktyssz z niemieckiego Schenktisch, czyli bufet.

34 Być może chodzi o któregoś z członków rodziny Singerów z Cieszyna, np. Mojżesza, syna Józefa Singera, który w 1696 roku uzyskał od cesarza

[2]

Czynowe naczyni

Nalewka na Stiene 1. Mißy czynowe 3. Talerzy czynowych 6, Mozdirz Mosazny ze Stemplem 1. Kotliky se Nachazegj 2. Panwie se nachazegj 3. Rozny 2. Kozly na ohnisku 2. Rossty zielezne 2. Lozia proste 4. Ittem Lozie spodnehim³⁵ 1. Masla 8 faßek³⁶. Slonin Poltj³⁷ 3 se nachzegj.

Drzewiane Naczini

Beychownie se nachzegj 3. Masnicze 2. Czberuw³⁸ 6. Ssaflikuw 12. Konwi 6. Smetana Faßa 1. Mißnik 3. Wanna 1. Mieczrak w peczy kachlowem zalepeny 1 to gest we swietniczy nadole. Ittem krokuw dwoge. Neczek 4. Hrotky doyne 6.

Naczini Piwne w Panskem Budowanj

Pul achtelikuw 6, czely achtel 1, Kwartnicza 4, Beczek kapustnych prazdnych 4, a gedna w ktery plna kapusty.

Naczeni browarne za Zidem³⁹

Piwny kotel u Browarze 1, Na Chmel Kotlik 1, Beczky czele 2, Achtele 3, Pul achtelikuw 6, Kwartnicze 3, Kadzi Piwnych 2, Zber Piwny senachazy 1.

Naczeni Gorzalczane

Hrcze Gorzalczane zrurami dwa, Rurnicze drzewienne gsau 2, Kadzi pro Robotu 3, Drziwek Gorzalczanych 1, Zberuw Toliko 1, Konwi Gorzalczanych 2, Sskopczuw 2, Oleyownia, a Kotliczek Oley Smagit.

Ittem nachazy se dwur, z chliwami dobrze zbudowanymi.

[3]

A w nim kraw doynych 13 kusuw.

Stadnik 1 Jaluwky dwulete 4. Jaluwky roczni 2. Wolky roczne 2 Letosnich wolek 2 Wolkowo 2, Wol robotni 1.

Czerny dobytek

Starych 15. Praßiat 9 kusuw. Husi z Huserem⁴⁰ 30 kusuw, mlydych 15, kaczien z kaczierem 8 kusuw, Slepicz 18, Kohuty dwa. Slepicz. Ittem owecz pospolitych

Leopolda I przywilej dla swoich trzech synów m.in. Mojżesza upoważniający do handlu w Cieszynie. Szerzej: J. Spyra, *Die Juden im Teschener Schlesien (bis Anfang des 18. Jh.)*, „Oberschlesische Jahrbuch”, 1993, 9, s. 41–66; idem, *Książęce i cesarskie przywileje dla żydowskiej rodziny Singerów z Cieszyna*, „Pamiętnik Cieszyński” 1993, t. 7, s. 115, 123.

35 Chodzi o łożę z baldachimem.

36 Faska – naczynie drewniane z klepek z przeznaczeniem na masło i jednostka miary masła: 1 *faska* (miarka) = 4 garnce = 16 kwart.

37 Polta – jednostka miary słoniny. Jej przelicznik nie jest znany (*Metrologická příručka*, opr. G. Hofmann, Plzeň – Sušice 1984, s. 80).

38 Džber, czyli ceber – okrągłe naczynie dużych rozmiarów, zrobione z klepek, zazwyczaj o dwóch uszach.

39 Zob. przyp. 34.

40 Gęsi z gęsiorami.

38. Pssczel 5 Ulj. Stodoly przy tem dworzce dwie, kazda ze dwiema Suseby przy nich 4 Klatky.

Koni w masstali, nalezitie zbudowane

Nachazy se Klißen 3. Zhrzebecz roczni 1, dwulethy zhrzebecz 1, Ittem trzeti zhrzebecz 1 trziletni. Sedla robotni male 2, Ittem ssery zadni, y przedni Stare, a nedobre. Ssle take tim spůsobem stare a nedobre. Klatek przy Ssopach, przy Komorach, a ruznie se nachazy 10.

Zbroye robotne

Wuz kowany z drabinami, z lussniami, wahami. 1. Pluh z Kolczy, Guzni, Ze-lazem, Kragem, a odku, Bran Starych 6. Wssakzie w nich 24. Hrzebikuw chibuge, Ittem Hak ze Zelezem a Krogem, wssaknedobry 1. Pila k rzezani drzew 1. Sekera 1. Motyka 1. Pro Karnost Neposslussnych Lidzj Kozel Zelezny 1. a kuna Zelezna 1 Kolaßy z kolami kutymi, Korby drzewienne, y Wahy k nim naleziegiczj nachazegj se dwie. Rzetetz aneb Lanczuch 1. Senne Widli. Koßa Seczna 1. Wertel 1. Mierzycza 1. Przetak dratowy 1. Dircza 1. Nozie kapustne kruzak 1. Ittem se nassly w budowany Panskym

[4]

Ssreybttyssse gedem dobrze okuty, a druhy zeleny Ssreybtyssek.

Pila k rzezani Tramuw

Nachazy se gedna. Pilnik 1. Desek wssechnych rzezanych se nachazy 2 kopy 3 Mandele. Item od Korkuw 2 Mandele.

Strzelba

Karabiny Kolowe 2. Pulhaczek Kolowy⁴¹ 1.⁴² Kordy 2. Palass Stary 1. Halapart 1.

Obile na Zornie

Chlebowiny 3 Sstwr[t]nie⁴³, Geczmenie Przedniho 1 W[iertel] 2 Mie[rky] Yarhissu⁴⁴ 1 W[iertel] 1 Ml. Pohanky⁴⁵ 1 Sstwr[t]nie. 1 Wrteł. Bru 2 W[iertele]. Sładu Geczmeneho 3 W[iertele]. 2 Mier[ky] Pssenicznego Sładu 1 S[s]twr[t]nie 2 Wertel. Ittem Pssenicznego z Jarhissowym 1 Sst[wrt]nie 2 W[ie]r[tele] Naha-leczky Missaneho 2 Wertele.

■ 41 Pólhakownica z zamkiem kołowym.

42 Następują cztery częściowo nieczytelne wyrazy przekreślone – *Item Pistoli Flintowych[?] 1 Para*.

43 Jednostki pojemności podane w inwentarzu należy rozumieć: 1 małder = 12 korców wrocławskich = 48 ćwierci wrocławskich = 768 miarek (I. Ihnatowicz, A. Biernat, *Vademecum do badań nad historią XIX i XX wieku*, wyd. 2, Warszawa 2003, s. 49).

44 Zapewne chodzi o proso zwyczajne, czyli proso właściwe (*Panicum milia-ceum* L.), a więc gatunek roślin jednorocznych należący do rodziny wiechlinowatych. Termin Jahrisz powstał z języka niemieckiego: Jahr Hirszen = Jarhis = Jarisz (Jarhiš).

45 Kasza pogańska, czyli kasza gryczana.

Oсени na Poli

Toho Roku 1688 Przi tom Statku Nebosstik Pan Czammer na Zymu zasetj dal pssenicze 11 Sstwr[nie]. 3 Mier[ky].

Rzy wyseto 17 Sstwr[tnie] 2 W[iertele]. 2 M[ierky]

Na Garz wyseto

Roku 1689 Pssenicze Jare 1 Sstwr[tnie]

Gare Rzy 1 Sstwr[tnie] 1 W[ie]rt[ele]

Hrachu 1 Sstwr[tnie] 1 Mier[ky]

Garhissu 1 W[iertele]

Geczmenie 5 Sstw[rtnie] 1 Mie[rky]

Pohanky 3 Sstw[rtnie] 2 W[iertele]

Owßa 3 Mal[dry] 11 Sstw[rtnie] 2 Mier[ky]

Kapusty sazenny zahonuw 14.

Marekwi zahonuw 10.

[5]

Ryby

Anno 1689. Dne 12 Aprilis do Kostelneho stawu wsazeno bylo Stepnikuw 4 fß [kop] 2 mandel⁴⁶.

Item do dwuch Stawkuw malych Szciczek⁴⁷ gest wsazeno 5 fß [kop].

Wicze do teho Kostelneho Stawu se wsadilo 2 Mandele.

Nasleduge Listowni Pozustalost

N. 1 Confirmatio kupu dolno Ustronskeho, d. dato w Tiessynie w patek po pamatcze s[watych] Petra a Pawla, Aposstoluw Panie Letha Panie 1628⁴⁸.

N. 2 Paquet ruznych Starych Smluw, a dilczich Czedul, y ginych listuw.

N. 3 Paquet w kterem se nachazy 4 Rotuluße Zapeczietowaných Swiedkuw strany Kopczuw, w lesech Ustronskych, tez strany leßu k statku dolno Ustronskeho, podle dzilczich Czedul naleziegiczich.

N. 4 Paquet weyhostnich Listuw ruznych.

N. 5 Paquet Strany Foyta Ustronskeho Kocziana⁴⁹, a Hayduczka⁵⁰ Poddaneho Pana Czamera.

N. 6 Paquet ruznych Przepustnych, y take ginych listuw.

N. 7 Paquet Starych a ruznych Psani.

■ 46 1 kopa = 4 mandele = 60 części (*Metrologická příručka*, s. 64).

47 Szczupak.

48 Dokument spisany 30 czerwca. Oryginał pergaminowy znajduje się w: APK/C, KC, sygn. P 13.

49 Jurek Kocjan był kilka lat wójtem w Górnym Ustroniu: zob. J. Spyra, *Gospodarka i społeczeństwo w XVIII w. (do 1780 r.)*, [w:] *Ustroń 1305–2005*, s. 182.

50 Chłop z Dolnego Ustronia, poddany Jana starszego Tschammera.

N. 8 Paquet ruznych Spraw, a take Consig[natio] czo se Kniezowj golessow-skemu⁵¹, taczma dawa.

N. 9 Paquet ruznych Przypisuw.

N. 10 Paquet Sprawek s Panem Regentem⁵².

N. 11 Paquet listuw z Poddanym Komornym Sselibatu⁵³.

[6]

N. 12 Paquet ruznych listuw a spisuw.

N. 13 Paquet biezných listuw, a take Strany dluhu, na Panu Janu Bludowskim⁵⁴.

N. 14 Paquet Starych Listuw, Poruczenstwi Nebo[ssatika] Pana Sczypiana⁵⁵ w prziczinie Sirotgeho.

N. 15 Paquet Strany Poddaneho Sselibudy⁵⁶.

N. 16 Paquet Strany zahayganj Roku s Poddanymi Komornymi⁵⁷.

N. 17 Paquet w kterem se nachazegj 3 Rotulušj Swietkuw Zawrzených y ginssy Documenta Strany Zakrzasuw z pod Wirchem Ziarnuw.

N. 18 Paquet qvituw Ustronskych.

N. 19 Kwity k dolnimu Ustronj.

N. 20 Kwity P. Krysstoffa Czamera⁵⁸.

N. 21 Qvity Ustronske.

■ 51 W Ustroniu aż do połowy XVIII wieku nie było kościoła, wieś przynależała do parafii w Goleszowie.

52 Regent był zarządcą domeny Habsburgów na obszarze księstwa cieszyńskiego. Wspomniana fascykuła zawierała zapewne dokumenty sporu Tschammera z Regentem wynikającego z faktu sąsiedowania np. z Górnym Ustroniem.

53 Być może chodzi o Jana Szalbota, poddanego z Górnego Ustronia, z którym Tschammer toczył spór o prawa do pastwiska położonego pomiędzy oboma Ustroniami: zob. ZAO, Královský úřad Opava, inv. č. 1292 (karton 853).

54 Zapewne chodzi o Jana Bludowskiego z Dolnych Błędowic (ca. 1636–1671), właściciela Dolnego Jaworza w państwie stanowym Bielsko: zob. J. Spyra, *Szlachecka rodzina Bludowskich z Dolnych Bludowic herbu Koziół i zabytki sztuki z nią związane*, „Familia Silesiae” 1997, t. 1, s. 19.

55 Zapewne chodzi o Adama Scipiona z Kretczina (†ca. 1622) i dokumentację dotyczącą podziału spadku oraz nieletnich sierot. APK/C, KC, sygn. 259, s. 57–58, 80, 84, 128, 145–146, 155–156, 178–179, 192, 198, 218–219, 232–234, 238. Nie wiadomo, jaki był związek żyjącego wówczas Jerzego Tschammera ze Scipionem.

56 Zob. przyp. 52.

57 Ibidem.

58 Krzysztof Tschammer z Iskrzyczyna był bliskim krewnym Jana starszego. Niestety zachowało się o nim niewiele wiadomości. Prawdopodobnie był wnukiem również Krzysztofa, brata Jerzego Tschammera, czyli ojca Jana starszego. Szerzej: W. Gojniczek, *Dzieje szlacheckiej rodziny Tschammerów z Iskrzyczyna. Pochodzenie – genealogia – pozycja społeczna*, Wrocław 1999 [maszynopis pracy doktorskiej], s. 116–117. Pewne jest, że posiadał Kisielów lub raczej jego część, z którego złożył hołd (APK/C, KC, sygn. 265, s. 301). Prawdopodobnie te związki spowodowały, że dokumenty Krzysztofa znalazły się w archiwum rodowym w Dolnym Ustroniu.

N. 22 Paquet qvituw oddawek z ustronie

N. 23 Qviti Profiantnj

N. 24 Qvity dawkowe

N. 25 W Sskatulcze Wiekssy; qvity dawkowe

N. 26 W menssi Sskatulcze, qvitky ruzne.

N. 27 List Weyhostni Jana Stefaniho⁵⁹, od Nebo[ssitika] Pana Gindrzicha Goczalkowskeho⁶⁰, y take Attestatie gehu ruzne, ku kteremu se tenzie Stepfani hlasil. [7]

a O wydani gemu takoweho Listu Ziadal strany czeho budu Pani Poruczniczy wiedet. Yak na Poddany Memorial gehu w mistech nalezitych Sprawu Uczinit.

N. 28 Paquet Welky ruznych Listuw; Strany Poddaneho Sselibaty⁶¹.

N. 29 Paquet w kterem gest Testament, a take Odezdawek Nebo[ssitika] Pana Stanislawo Klocha⁶².

N. 30 Testament Pana Jana St[arssiho] Czamera d[e] d[ato] dne 25 February A[nno] 1689 prziniem Psani Panum Porucznikum ziadagicze gich, aby takowa Poruczenstwj na sebe Przigetj chtieli. Na czoz Oni Powolilj w tomz listu se po-depsalj, y takowe Pozustalostj se zaujalj. Datirowane tehoz 25 dne February 1689.

N. 31 Smluwa Swadebnj Pana Kasspara Gureczkeho (Til[ul]) z Pani Annu Gureczku rozenu Czamerownu⁶³, a qvit na Przigate Wieno, zie takowe zupelna dostal.

■ 59 Być może chodzi o jakiegoś włoskiego kupca, których wielu działało w tamtym okresie na Śląsku: zob. J. Spyra, *Kobiety, wino i... Kupcy włoscy w Cieszynie w czasach nowożytnych*, [w:] *Vážně i nevázně o víně. Sborník k padesátým narozeninám PhDr Karla Müllera*, red. P. Tesař, I. Moravcová, O. Gebauerová, Opava 2008, s. 93–108.

60 Henryk Goczalkowski z Goczalkowic, którego dokumenty znalazły się w archiwum Jana starszego Tschammera to najpewniej Henryk młodszy (zob. przyp. 67), który w spadku po szlachcicu Lubawskim z Lubawy wszedł w posiadanie fragmentu Kisielowa, a więc majątku również należącego do Tschammera. Goczalkowski jednak szybko zbył ten majątek. Sprzedaż sfinalizował w 1676 roku (ZAO, Slezský stavovský archiv, inv. č. 977c, f. 22–22v), a w następnym roku wykonał zwyczajowy, ale wówczas już spóźniony, hołd z Kisielowa (APK/C, KC, sygn. 265, s. 298).

61 Zob. przyp. 52.

62 Stanisław Kloch z Kornic (†ca.1626) potomek rodziny której w posiadaniu Ustroń był od XV do początków XVII wieku. Stanisław zmarł w Golasowicach w państwie pszczyńskim: zob. W. Gójniczek, *Klochowie z Kornic i Bestwiny – dzieje szlacheckich dziedziców Ustronia do początków XVII w.*, [w:] *Studia z dziejów Ustronia*, red. I. Panic, Ustroń 2000, s. 13.

63 Małżeństwo Kaspra Gureckiego z Kornic i jego żony Anny z domu Tschamerówny nie jest znane w literaturze. Wśród Tschammerówien z drugiej połowy XVII wieku jedyną Anną która mogła zostać żoną wspomnianego Kaspra byłaby Anna Maria, starsza córka Jana starszego Tschammera. Wiadome o niej jest, że była żoną Wacława Pelhrzima z Trzenkowic, na Otrębowie i że zmarła w 1720 roku (BiAT, APEAC, sygn. 1075, s. 49 – metryka zgonów, t. 1). Zaś o Kasprze Gureckim wiadome jest, że w 1681 roku sprzedał Janowi Jerzemu Tschammerowi wieś Pogórze, a więc

N. 32 Ittem Smluwa Swadebni Pana Joachima Marklowskeho, z Pani Susannu Marklowsku rozenu Czamerownu⁶⁴, y qvit od neho, zie gemu Wieno Zupelna oddano gest.

N. 33 Smluwy Swadebne Nebo[ssitika] Jana St[arssiho] Czamera⁶⁵.

N. 34 Smluwy Swadebne (Tit[ul]) Pani Ewy Gureczky⁶⁶, a na Kocobendzj⁶⁷.

N. 35 Smluwa Swadebnj Pana Gindrzicha Goczalkowskeho⁶⁸.

prawdopodobnemu szwagrowi (APK/C, KC, sygn. 2010; zob. też: ibidem, 266, s. 512–513).

64 Joachim Marklowski z Żebaczy poślubił Zuzannę Tschammerównę, córkę Jana starszego z Dolnego Ustronia. Małżeństwo to zostało zawarte około 1681 roku. Początkowo gospodarowali na Ochabach (APK/C, KC, sygn. 2001, f. 27, 28; edycja dokumentu *Najstarszy Kopiarz wsi Ochaby*, wyd. K. Kajzer, Cieszyn 1997 [Acta Historica Silesiae Superioris 4], s. 39–44), potem na części Kisielowa, o czym informuje również testament i inwentarz pośmiertny Jana starszego Tschammera. Zuzanna zmarła po 1719 roku.

65 Niestety lakoniczny zapis dotyczący umowy przedślubnej Jana starszego Tschammera nie przynosi informacji na temat personaliów jego małżonki. Być może była nią Elżbieta Dorota Skoczowska z Kojkowic wzmiankowana w 1678 roku (szerzej w niniejszym artykule).

66 Prawdopodobnie Ewa Gurecka, pani na Kocobendzu jest identyczna z Ewą, córką Jana starszego Tschammera. Dotąd znany był jej małżonek Jerzy Kasper Golkowski z Golkowic. W 1684 roku gospodarowali na małym majątku Pitrów APK/C, KC, sygn. 1889 (kontrakty dotyczące Pitrowa). Jeżeli hipoteza jest trafna, to nieznanemu Gurecki z Kornic, pan na Kocobendzu mógł być jej drugim małżonkiem.

67 Kocobendz, w języku czeskim Chotěbuz, gmina koło Czeskiego Cieszyna.

68 Henryk Goczalkowski z Goczalkowic był przedstawicielem znacznej rodziny szlacheckiej żyjącej w księstwie cieszyńskim od drugiej połowy XV wieku. Dotąd nie opublikowano monografii rodziny ani jej drzewa genealogicznego, co wobec braku właściwych źródeł z drugiej połowy XVII wieku, utrudnia identyfikację wspomnianego Henryka. W herbarzach odnaleźć o nim można jedynie skromne wiadomości. W dostępnych archiwaliach można odnaleźć aż cztery żony Henryka, niektóre żyjące w tym samym czasie, co skłania do hipotezy, że wówczas żyło trzech Henryków. Starszy Henryk, syn Achacego (J. Pilnáček, *Rody stareho Slezska*, wyd. 3, Brno 2010, s. 187) w źródłach występuje od 1639 roku (J. Nirtl, *Zur Geschichte des Teschner Adels*, „Adler” 1942, 4, H. 4–6, nr 134). Jego żonami były Ewa Wilczkówna z Dobrej Ziemi i Hulczyna (Parafia rzymskokatolicka pw. św. Marii Magdaleny w Cieszynie [dalej: PKC], *Metryka ślubów*, t. 3, s. 66), a drugą Helena Lukrecja Skoczowska z Kojkowic (V. Prasek, *Zpráva o muzeu Matice Opavské*, „Věstník Matice Opavské” 1902, roč. 10, s. 63, nr 145), zaś występujący w metryce ślubu tejże parafii jego syn z pierwszego małżeństwa nazwany juniorem, to drugi Henryk, który poślubił Helenę Bessównę z Chrostiny (PKC, *Metryka ślubów*, t. 3, s. 66), którą należy utożsamiać z Heleną Goczalkowską z domu Bess występującą w początkach 1689 roku w testamencie Jana starszego Tschammera. W takim razie Henryk Goczalkowski, który w 1667 roku poślubił Katarzynę Skoczowską z Kojkowic (PKC, *Metryka ślubów*, t. 3, s. 100), to trzeci Henryk Goczalkowski. Sytuację komplikuje kolejny fakt. Skoro w archiwum Jana starszego Tschammera przechowywana była umowa ślubna, to znaczy że chodzi o związek z Tschammerówną. Fakt ten ponownie utrudnia identyfikację bowiem koicja taka dotąd nie jest znana. W takim wypadku Tschammerówna została drugą

N. 36 Paquet Listuw, Strany Pani Anny Goczalkowskey⁶⁹.

N. 37 Paquet ruznych bieznych listuw.

[8]

N. 38 Registra gruntownj dolno Ustronske⁷⁰.

N. 39 Knizsska dawkowa.

N. 40 Ittem knisska qvitownj.

N. 41 Paquet Welmi potrzebny, a nachazy se w niem zapsani na 300 th[o]l[aru] Sl[ezskych] Od Nebo[ssatika] Jana St[arssiho] Czamera, gehoz datum den S[wateh] o Michala A[nno] 1687⁷¹.

Wicze w tomzie Paquetu Charthabianka na Pana Ludwika Mauryczeho Skoczowskeho z Koykowicz⁷², na 50 Th[o]l[aru] Sl[ezskych] ktore datum den S[wateh] o Michala Archangela Panie A[nno] 1688⁷³.

Ittem nachazy se Chartablanka P[ana] Ferdinanda Sobka, Swobodneho Pana z Kornicz⁷⁴ gest na 100 th[o]l[aru] gegiz Datum w Patek Przed Swatym Ssymonem Judu A[nno] 1687⁷⁵.

żoną Henryk trzeciego. Można domyślać, że żoną Henryka Goczalkowskiego była wspomniana niżej Anna Tschammerówna. Przedstawiona hipoteza wobec braku źródeł jest jednak bardzo ryzykowna. Pewne jest, że Dorota, najmłodsza córka Jana starszego Tschammera poślubiła nieznanego z imienia Goczalkowskiego (BiAT, APEAC, sygn. 1075, f. 54 – metryka zgonów, t. 1), możliwe, że również miała na drugie imię Anna?

69 Zob. przyp. wyżej.

70 Księga gruntowa Dolnego Ustronia zachowała się dopiero od 1738 (APK/C, KC, sygn. 1942/47), inaczej jest w przypadku Górnego Ustronia, tu pierwszą księgę założono w 1647 (ibidem, sygn. 2363).

71 29 września.

72 Szlachecka rodzina Skoczowskich z Kojkowic, stopniowo od końca XVII wieku pisała się jako Wilmowski z Wilamowic. Wspominany w inwentarzu Ludwik Maurycy początkowo pisał się Skoczowski, a zmarł jako Wilmowski. Ludwik Maurycy (1658–1722) był synem Wacława, pana na Wilamowicach, Międzywiciu, Brzegach i Łączce oraz jego żony Marii Anny z domu Goczalkowskiej z Goczalkowic. Szerzej: E. Neuß, *Geschichte des Geschlechtes v. Wilmowsky*, Halle 1938, s. 108 i tablica genealogiczna.

73 29 września.

74 Ferdynand Henryk baron Sobek z Kornic był synem Karola Jerzego, pana na Grodźcu, który po śmierci ojca przejął wraz z bratem Karolem. W 1687 roku złożyli hołd z Grodźca (APK/C, KC, sygn. 265, s. 564). W późniejszym okresie pisał się z Wielkich Ochab, a w 1718 roku nie był posesjonatą. Odegrał istotną rolę przy staraniach protestanckiej szlachty w tworzeniu zboru ewangelickiego w Cieszynie. Kierował jako dyrektor kilkoma kolatorami szlacheckimi kierującymi działalnością kościoła Jezusowego w Cieszynie: F. Popiołek, *Grodziec Śląski...*, s. 172; L. Igálffy-Igály, *Die Entstehung der schlesischen Kornitz-Familien mit Beiträgen zur Genealogie der Sobek, Bielik, Rogowsky und Dubowsky von Kornitz*, „Adler” 1953/1955, 3, s. 52; J. Stibor, *Sobkové z Kornic*, [w:] *Biografický slovník Slezska z severní Moravy*, t. 7, red. M. Myška, Opava – Ostrava 1996, s. 111.

75 27 października.

Wicze Chartabianka Pana Fridricha Czamera⁷⁶ na 37 th[o]l[aru] 18 g[rossu] ktere Datum dne 24 Septembris A[nno] 1689⁷⁷.

Item 4 gvity od Pani Heleny Gureczky⁷⁸ na gednom Archu, na Spraweni Urokuw, od P. Jana St[arssiho] Czamera.

Wiczey se gesstie w tom Paquetie nachazy Odewzdawek Nebo[ssstika] Pana Jana St[arssiho] Czamera. Datt[um] den S[wateh]o Girziho A[nno] 1689⁷⁹.

Item Prodey Statku Kyβelowa⁸⁰, po Nebo[ssstiku] Panu Janu Girzim Czamerowj⁸¹, Panu Joachimowj Marklowskemu⁸² za Summu 5000 th[o]l[aru] Sl[ezskych] gegiz Dattum dne 18 April A[nno] 1689. A na niem qvit, za ten Statek na 1000 th[o]l[aru] Sl[ezskych].

[9]

Wiczey w tomzie Paquetie Charthablanka Pana Waczława Czamera y s Pani manzelku geho⁸³, na 500 th[o]l[aru] Sl[ezskych] gegiz Dattum den S[wateh]o Girziho A[nno] 1689⁸⁴.

■ 76 Fryderyk Tschammer z Iskrzyczyna, starszy syn Jana starszego Tschammera, dziedzic Dolnego Ustronia. Za żonę pojął Annę Ludmiłę Starzyńską z Bitkowa. Z jego małżeństwa z Anną przyszło na świat liczne potomstwo. Fryderyk brał udział w staraniach stanu szlacheckiego o wolność wyznania, a po 1709 roku zasłużył się przy budowie kościoła ewangelickiego w Cieszynie. Zmarł około 1712 roku: W. Gojniczek, *Feudalni panowie Ustronia i okolic*, [w:] *Ustroń 1305–2005*, s. 134.

77 Kierując się datą spisania tego dokumentu, miało to miejsce już po sporządzeniu inwentarza, a więc jest to niemożliwe. Zapewne pisarz inwentarza pomylił datę roczną.

78 Helena Gurecka z Kornic może być identyczna z Heleną Gurecką z domu Bess z Chrostiny, ze spadku której w 1704 roku Henryk Tschammer przed sądem domagał się należnej mu części APK/C, KC, sygn. 1887, f. 185v–186, 252v–253.

79 23 kwietnia.

80 Kisielów, wieś w gminie Goleiszów.

81 Jan Jerzy Tschammer z Iskrzyczyna, najstarszy syn Jana starszego. Początkowo siedział na Górnym Pogórze i części Wielkich Górek (1681), następnie wszedł w posiadanie ojcowskiego Kisielowa (1687). Zmarł w 1688 roku. Jego żoną była Anna Maria Skoczowska z Kojkowic, córka Wacława Jerzego i Marii Anny Goczalkowskiej: ZAO, Josef Zukał, inv. č. 206, s. 291–292 (hasło Tschammer v. Iskrzyczyn); ibidem, Josef Nirtl, inv. č. 54 (karton 7a), b.p.

82 Joachim Marklowski z Żebraczy, zięć Jana starszego Tschammera (zob. przyp. 63).

83 Żoną Wacława Tschammera została Helena Poliksena Skoczowska z Kojkowic, córka Wacława i Marii Anny z Goczalkowskich z Goczalkowic. Filiacja ta wynika z testamentu Anny Marii Larischowej z domu Skoczowskiej (primo voto Tschammerowej): APK/C, KC, sygn. 1883, b.p.; Helena Poliksena była siostrą wspomnianej Anny Marii. Filiacji brak w opracowaniu: E. Neuß, *Geschichte des Geschlechtes...*

84 23 kwietnia.

Item w tomzie Paquetie Charthablanka na Pana Fridricha Wilhelma Skoczowskeho⁸⁵, Zniegiczj na 500 th[o]l[aru]. D[e] dato den S[wateh]o Girziho A[nno] 1689⁸⁶.

Wiczey se nachazy, gedno Psani od Pana Kasspera Mlad[ssih]o Pelhrzima, z Pani Manzelky geh⁸⁷, w kterem Prośj aby Nebo[ssstik] Jan St[arssi] Czamer, dluch na niem Przestal.

N. 42 Znasslo se we trzech Uzelkach Knefle Strzybrne Zapieczetowane Nebo[ssstika] Pana Jana Star[ssih]o Czamera Secretem, a Cedulka przed kazdem, zie takowe nalezi Syrothum, yakzto zegmena Panu Hankowj Czamerowj⁸⁸ gedem Uzelek, druhy Panu Adamowi⁸⁹, a trzeti Panu Ernstowj⁹⁰.

Item w misseczku bytych in specie Ssirokyh th[o]l[aru] 9 kusuw. Wicze gedem kuß zlaty, w piet dukatuw, a Geden dukat. Take tiem Sirotum trzema naleziegiczim.

Nasledugi knihy

Biblia Czeska⁹¹

Postilla Polska

Postilla Hußowa

Putowani Swatych

[10]

Item Jesus Syrach

Mala Postylka Summarni

Kancional Maly Czesky

■ 85 Fryderyk Wilhelm Skoczowski z Kojkowic, pan na Kalemnicach: zob. E. Neuß, *Geschichte des Geschlechtes...*, s. 103.

86 23 kwietnia.

87 Kaspar młodszy Pelhrzim z Trzenkowic i jego żona będą identyczni z Kasprem młodszym Pelhrzitem, właścicielem Wielopola i jego żoną Heleną Zuzanną z domu Gurecką z Kornic występujący w 1686 roku: zob. ZAO, Slezský stavovský archiv, inv. č. 977d, s. 1–3.

88 Henryk Tschammer z Iskrzyczyna, syn Jana starszego z Iskrzyczyna. Poślubił Annę Marię, córkę Wacława Berharda Rostka z Bzia (ZAO, Sbirka matrik (byv.) Severomoravského kraje, inv. č. SO-VIII-1, f. 57 – Szonów), z którą miał potomstwo. Zmarł 2 grudnia 1709 roku w wieku siedemdziesięciu lat, jako *inquilinus pauper* (ibidem, inv. č. Ka-VII-9, f. 7 – Cierlicko).

89 Adam Tschammer z Iskrzyczyna, jeden z najmłodszych dzieci Jana starszego Tschammera. Niewiele o nim wiadomo. Miała żonę i dzieci, ale nie można ustalić ich personaliów. W 1704 roku został zamordowany, a sierotami zaopiekowała się jedna z jego siostr (APK/C, KC, sygn. 1887, f. 250–250v).

90 Ernest Tschammer z Iskrzyczyna, syn Jana starszego Tschammera. W 1689 roku był niepełnoletni. Źródła nie przynoszą dalszych informacji na jego temat. Być może szybko zmarł.

91 Identyfikacja tytułów jest bardzo trudna bowiem podane opisy są lakoniczne i raczej chodzi o oddanie zawartości książek niż skrócone ich tytuły.

Item processus judicarius
Item Zrzyzeni zemske
Item Czynnßbuch, a Czedula Nagemni ze Zidem⁹²

Takowe wssechny z wrchu opsane wieczy se Panum Moczo Otczowskim Porucznikum k wiernemu opatrowani a sirotczimu lepssimu k zawiedowani, pospolu y z gednym exemplarzem tey Inventatie se oddaly, a Pro gisteysj gistotu gsme tento Inventarz Rukami nassimi vlastnjmi podepsalj, a Sekrety Przyrozenymi Stwrdilj. Gehoz datum w dolnim Ustroni dne 2 Augustj⁹³ 1689.

[loco sigillum] Jan Girzi Loga z Bruktu⁹⁴

[loco sigillum] Waczlaw Lhotsky⁹⁵

Summary

The Manor House of Jan Tschammer in Dolny Ustroń in the Light of the Posthumous Inventory of 1689

The analysis presented in the following article concentrates on the written on August 2, 1689 posthumous inventory of a minor nobleman Jan Tschammer, Sr. from Dolny Ustroń in the Duchy of Cieszyn. Posthumous inventories are the primary source for studies on everyday life and allow researchers to conduct this type of research for the Upper Silesia region at least to the second half of the sixteenth century. Furthermore, they also provide valuable information on the mansions of both great and minor noblemen. The use of a greater number of posthumous inventories of the Upper Silesian nobility will significantly improve the knowledge of aristocratic residences in Upper Silesia. Moreover, it will also give the opportunity to a broader and more precise assessment of possessions of the nobility. This fact is best illustrated by an example of a little-known nobleman's house in the Lower Ustroń. The preserved source in a fairly precise way allows for the reconstruction of its exterior and interior, including furniture and other utensils, farm, sown grain, crops and livestock, as well as the family archive and austere library.

■ 92 Zapewne ze względu na format księgi, zawierającej ewidencję czynszów z majątku dolnoustrońskiego oraz umowę dzierżawy zawartą z ustrońskim Żydem zaliczono do księgozbioru właściciela.

93 Następuje ponownie wyraz *Augustj*.

94 Jan Jerzy Logau z Bruktu przedstawiciel starej śląskiej rodziny piszącej się ze Starej Wsi. Był wieloletnim asesorem sądu ziemskiego w Cieszynie i dzierżawcą Pitrowa: zob. APK/C, KC, sygn. 266, s. 249.

95 Wacław Lhotski z Lhoty przedstawiciel starej szlachty księstwa cieszyńskiego. Był właścicielem Stanisłowic koło Cieszyna: zob. APK/C, KC, sygn. 265, s. 594.